

Pohnízdňní společenstva ptáků v nivě řeky Moravice v Jeseníkách

*Post-breeding bird communities in the Moravice river valley in the Jeseníky Mts. (Northern Moravia)*Lubomír Doupal¹⁾ a Ladislav Hajný²⁾¹⁾ Sienkiewiczova 3, CZ-772 00 Olomouc²⁾ Rejvíz 64, CZ-793 76 Zlaté Hory

DOUPAL L., HAJNÝ L. 2007–2008: Pohnízdňní společenstva ptáků v nivě řeky Moravice v Jeseníkách. *Post-breeding bird communities in the Moravice river valley in the Jeseníky Mts. (Northern Moravia).* Zprávy MOS 65–66: 83–88.

Příspěvek shrnuje výsledky odchyty ptáků v nivě řeky Moravice v Jeseníkách v pohnízdňní době z let 1988–2007. Při odchycích bylo zjištěno poměrně pestré složení ptačích společenstev. Celkem bylo chyceno 16 467 ptáků v 96 druzích. Mezi eudominantní druhy zde patří pěnice černohlavá, mezi dominantní patří čížek lesní, červenka obecná, budníček menší a pěnice hnědokřídla, k subdominantním patří pěnice slavíková, pěvuška modrá, fuhyk obecný, rákosník zpěvný, rákosník obecný, budníček větší, strnad obecný, hýl obecný a stehlík obecný. Těchto čtrnáct druhů tvoří 69,9 % celkového společenstva ptáků.

The results dealing with bird mist-netting after the breeding season in the Moravice river valley (Jeseníky Mts.) are presented. Altogether, 16,467 specimens of 96 species were caught in the period 1988–2007. Blackcap was the only eudominant species, another 13 species belong to dominant (Siskin, Robin, Chiffchaff and Whitethroat) and/or subdominant (Garden Warbler, Dunnock, Red-backed Shrike, Marsh Warbler, Common Reed-warbler, Willow Warbler, Goldhammer, Bullfinch and Goldfinch) species. Those 14 species consist 69.9% of all netted specimens.

Key words: Moravice river valley, Jeseníky Mts., post-breeding bird communities

Úvod

Cílem naší práce je dokumentovat složení synuzie ptáků v pohnízdňní době v nivě řeky Moravice pomocí odchytů a kroužkování ptáků a doplnit tak informace o výskytu ptáků v této oblasti. Těmito odchyci se také sleduje celkové poznání ptactva migrujícího přes Jeseníky. Cílem práce bylo stanovení kvalitativního a kvantitativního zastoupení ptactva a bližší charakteristika dominantních druhů.

CHARAKTERISTIKA PROSTŘEDÍ

Prostředí, kde probíhá odchyt, se nachází převážně v přírodní rezervaci Niva Moravice v podhůří Jeseníků v nadmořské výšce 560–580 m mezi obcemi Dolní Moravice a Malou

Štáhlí v okrese Bruntál (kv.60–69). Podrobnější charakteristika území viz (DOUPAL, HAJNÝ 1996).

MATERIÁL AMETODIKA

V letech 1988 - 2007 byl sledován pohnízdňní výskyt ptáků (měsíce VII–VIII) v nivě řeky Moravice v podhůří Jeseníků. Ptáci byli odchytáváni do nárazových sítí, většinou japonského typu, o celkové délce okolo 100m. Síť byly umístěny jak na pravé části toku v podmáčené louce s rostroušenými rákosinami a ostrůvky více patrových porostů olšin, vrbin a bříz, tak i na levé části toku v horizontálně členěných pastvinách na mezích, tvořených porosty jeřabin, hlohů, bříz a šípku. Přes řeku je natahová-

na další síť a na dravce se používá nárazová síť s vycpaným výrem. Při odchycích byli kromě ptáků nekroužkovaných odchytávaní i ptáci kroužkovaní (retrapy). Při vyhodnocování výsledků kroužkovaných ptáků, kontrolovaných na lokalitě, jsme se soustředili na nálezy starší jednoho roku. Pro sledování změn a trendu početnosti jsme sledované období rozdělili na dvě poloviny (období 1988–1997 a 1998–2007).

VÝSLEDKY A DISKUSE

Celkem zde bylo v letech 1988 - 2007 odchyceno 16 467 ptáků v 96 družích (tab.1). Ptáci jsou v ní uvedeni podle zoologického systému a za celé sledované období. Z nich náležely mezi eudominantní druhy (nad 10 %) pěnice černohlavá (15,1 %), dominantní druhy (5–10 %) budníček menší (8,3 %), čížek lesní (6,5 %), červenka obecná (5,3), pěnice hnědokřídlá (5 %), subdominantní druhy (2–5 %) pěnice slavíková (4,9 %), ůhýk obecný (4 %), pěvuška modrá (3,5 %), budníček větší (3,3 %), rákosník zpěvný (3,3 %), stehlík obecný (3,2 %), rákosník obecný (2,6 %), hýl obecný (2,3 %), strnad obecný (2 %). Těchto čtrnáct druhů tvoří 69,9 % společenstva ptáků. Při sledování změn a trendu početnosti těchto jednotlivých druhů je také provedeno porovnání výsledků za období 1988–1997 a 1998–2007.

POZNÁMKY K DOMINANTNÍM DRUHŮM

Pěnice černohlavá (*Sylvia atricapilla*)

Celkem bylo chyceno 2491 jedinců, tj. 15,1 % z celkového počtu všech chycených ptáků.

Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (12,1) a 1998–2007 (16,7) došlo k nárůstu o 4,6 %. Zpětných odchytů je po 1r. 8, 2r. 4, 3r. 2, 4r. 2. Ze zahraničních nálezů je jeden z Kypru. Na lokalitě tento druh patří mezi nejhojnější.

Budníček menší (*Phylloscopus collybita*)

Celkem bylo chyceno 1383 jedinců, tj. 8,3 % z celkového počtu všech odchycených ptáků.

Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (8,7) a 1998–2007 (8,1) došlo ke snížení o 0,6%. Zpětné odchty jsou po 1r. 3, 2r. 1.

Čížek lesní (*Carduelis spinus*)

Celkem bylo chyceno 1075 jedinců, tj. 6,5 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (12,5) a 1998–2007 (3,2) došlo ke snížení o 9,3 %. Zpětné odchty v dalších letech na lokalitě chybí, což svědčí o velké nestálosti a migraci u tohoto druhu. Na lokalitu přilétá za potravou a v období sucha i k vodním zdrojům. Ze zahraničních nálezů jsou dva z Itálie.

Červenka obecná (*Erithacus rubecula*)

Celkem bylo chyceno 883 jedinců, tj. 5,3 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (7,7) a 1998–2007 (4) došlo ke snížení o 3,7 %. Ze zpětných odchytů jsou po 1r. 4, 2r. 1. Ze zahraničních nálezů to jsou, jeden z Alžíru a druhý z Francie.

Pěnice hnědokřídlá (*Sylvia communis*)

Celkem bylo chyceno 829 jedinců, tj. 5 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (3,6) a 1998–2007 (5,7) došlo k nárůstu o 2,1 %. Zpětné odchty v dalších letech na lokalitě chybí.

Pěnice slavíková (*Sylvia borin*)

Celkem bylo chyceno 819 jedinců, tj. 4,9 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (4,8) a 1998–2007 (5) došlo k nárůstu o 0,2%. Ze zpětných odchytů to jsou po 1r. 5, 2r. 2. Ze zahraničních hlášení je jedno z Itálie a druhé ze Španělska.

Ůhýk obecný (*Lanius collurio*)

Celkem bylo chyceno 666 jedinců, tj. 4 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (3,3) a 1998–2007 (4,3) došlo k nárůstu o 1 %. Ze zpětných odchytů v dalších letech jsou po 2r. 2.

Pěvuška modrá (*Prunella modularis*)

Celkem bylo chyceno 590 jedinců, tj. 3,5 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (4,5) a 1998–2007 (3) došlo ke snížení o 1,5 %. Počet zpětných odchytů v dalších letech je poměrně vysoký, po 1r. 10, 2r. 5, 3r. 2, 4r. 2.

Budníček větší (*Phylloscopus trochilus*)

Celkem bylo chyceno 549 jedinců, tj. 3,3 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (2,2) a 1998–2007 (3,9) došlo k nárůstu o 1,7 %. Zpětné odchvy jsou po 1r. 1, 2r. 1.

Rákosník zpěvný (*Acrocephalus palustris*)

Celkem bylo chyceno 549 jedinců, tj. 3,3 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (1,6) a 1998–2007 (4,2) došlo k nárůstu o 2,6 %. Zpětné odchvy v dalších letech nejsou žádné.

Stehlík obecný (*Carduelis carduelis*)

Celkem bylo chyceno 533 jedinců, tj. 3,2 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (1,4) a 1998–2007 (4,1) došlo k nárůstu o 2,7 %. Zpětné odchvy v dalších letech nejsou žádné.

Rákosník obecný (*Acrocephalus scirpaceus*)

Celkem bylo chyceno 436 jedinců, tj. 2,6 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (1,8) a 1998–2007 (3) došlo k nárůstu o 1,2 %. Zpětné odchvy v dalších letech nejsou žádné.

Hýl obecný (*Pyrrhula pyrrhula*)

Celkem bylo chyceno 384 jedinců, tj. 2,3 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (3,6) a 1998–2007 (1,6) došlo ke snížení o 2 %. Zpětné odchvy v dalších letech jsou po 1r. 2, 2r. 1, 3r. 1, 4r. 1.

Strnad obecný (*Emberiza citrinella*)

Celkem bylo odchyceno 337 jedinců, tj. 2 % z celkového počtu všech odchycených ptáků. Při porovnání procentického zastoupení výskytu z let 1988–1997 (3,6) a 1998–2007 (1,2) došlo ke snížení o 2,4 %. Zpětné odchvy v dalších letech jsou po 1r. 2.

Těsně pod hranici 2 % ještě skončila pěnkava obecná s 1,9 %, která v letech 1988–1997 dosahovala 2,9% a v letech 1998–2007 již jen 1,3 %, což je pokles o 1,6%. Vysoký nárůst početnosti u sýkory koňadry, sýkory modřinky a kosa černého v letech 1998–2007 je způsoben tím, že dříve tyto druhy bylo zakázáno kroužkovat. Také vysoké počty u vlaštovky obecné v letech 1998–2007, jsou způsobeny jejich odchvy na nocovišti v posledních letech.

Společenstva ptáků odchycených v nivě řeky Moravice v letech 1988–2007 byla poměrně pestrá. Při bližším porovnání jde o druhy převážně podhorské až horské. Z odchycených druhů ptáků patří většina k hnízdicím na území CHKO Jeseníky a pouze několik málo druhů přes Jeseníky jen migruje.

Je zajímavé, že u většiny druhů vázaných na smrkové porosty, zde došlo k mírnému až silnému poklesu během celé doby odchytů a zřejmě to souvisí se špatným stavem horských smrkových lesů.

Práci zabývající se výskytem ptáků v pohnízdni době na podobné lokalitě je u nás poměrně málo. Pouze LITERÁK (1998) zpracoval pohnízdni odchvy ptáků v Bukovských vrších (východní Slovensko) a MILES (2001) v Krkonoších. Pro porovnání Literák uvádí pro Bukovské vrchy jako pět dominantních druhů červenku obecnou (16,9 %), budníčka menšího (10,8 %), sýkoru koňadru (9,1 %), pěnici černohlavou (8,4 %) a sýkoru babku (5,5 %). Miles pro Krkonoše uvádí jako pět dominantních druhů čížka lesního (18 %), pěnkavu obecnou (12 %), pěvušku modrou (8,7 %), pěnici černohlavou (6,1 %) a hýla obecného (5,7). S odchytom ptáků a jejich

výzkumem bychom chtěli i nadále na téhle lokalitě v dalších letech pokračovat.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě je naší milou povinností poděkovat všem těm, kteří s námi spolupracovali a bez jejichž pomoci by tento článek nevyšel. Byli to zejména: Petr Mixa, Míla Hromádka, Karel Maton, Ivan Páleník, Tomáš Pospíšil a Petr Šaj.

LITERATURA

- BEJČEK L., ŠŤASTNÝ K. 1985: Ptačí společenstva smrkových porostů poškozených průmyslovými imisemi. *Živa* 33: 189–191.
- DOUPAL L., HAJNÝ L. 1996: Výsledky odchytu ptáků v nivě řeky Moravice v Jeseníkách v letech 1988–1995. *Zprávy ČSO* 43: 33–36.
- LITERÁK I. 1998: Pohnízdni (srpnová) společenstva drobných ptáků v Národním parku poloniny (východní Slovensko). *Tichodroma* 11: 204–211.
- MILES P. 1991: Výzkum populační dynamiky ptáků v Krkonoších. *Panurus* 3: 113–122.
- MILES P. 2001: Populační dynamika a sezónní proměnlivost ptáků na Horních Mísečkách v Krkonoších. *Panurus* 11: 81–99.

Tab. 1: Výsledky kroužkování ptáků v letech 1988–1997 a 1998–2007./ *The results of ringing in the periods 1988–1997 and 1998–2007.*

druh/ species	1988–1997	1998–2007	E/ total	D (%)
1. <i>Ixobrychus minutus</i>		1	1	0,01
2. <i>Buteo buteo</i>	41	75	116	0,7
3. <i>Pernis apivorus</i>	4	7	11	0,06
4. <i>Circus pygargus</i>		1	1	0,01
5. <i>Accipiter nisus</i>	3	11	14	0,08
6. <i>Accipiter gentilis</i>	4	3	7	0,04
7. <i>Falco subbuteo</i>	1		1	0,01
8. <i>Falco tinnunculus</i>	10	16	26	0,1
9. <i>Porzana porzana</i>		1	1	0,01
10. <i>Scolopax rusticola</i>		1	1	0,01
11. <i>Coturnix coturnix</i>	1		1	0,01
12. <i>Streptopelia turtur</i>	4		4	0,02
13. <i>Bubo bubo</i>	1		1	0,01
14. <i>Strix aluco</i>	1		1	0,01
15. <i>Asio otus</i>		3	3	0,01
16. <i>Aegolius funereus</i>		3	3	0,01
17. <i>Upupa epos</i>	1		1	0,01
18. <i>Alcedo atthis</i>	58	135	193	1,1
19. <i>Jynx torquilla</i>	13	17	30	0,1
20. <i>Dryocopus martius</i>		1	1	0,01
21. <i>Dendrocopos major</i>	24	27	51	0,3

druh/ species	1988–1997	1998–2007	E/ total	D (%)
22. <i>Dendrocopos minor</i>	3	8	11	0,06
23. <i>Alauda arvensis</i>	6	5	11	0,06
24. <i>Hirundo rustica</i>	7	305	312	1,8
25. <i>Delichon urbica</i>	1	1	2	0,01
26. <i>Motacilla cinerea</i>	56	86	142	0,8
27. <i>Motacilla alba</i>	3	1	4	0,02
28. <i>Anthus trivialis</i>	40	23	63	0,3
29. <i>Lanius excubitor</i>	2	3	5	0,03
30. <i>Lanius collurio</i>	196	470	666	4
31. <i>Cinclus cinclus</i>	51	81	132	0,8
32. <i>Troglodytes troglodytes</i>	45	60	105	0,6
33. <i>Prunella modularis</i>	260	330	590	3,5
34. <i>Erithacus rubecula</i>	445	438	883	5,3
35. <i>Luscinia luscinia</i>	10	31	41	0,2
36. <i>Luscinia megarhynchos</i>		7	7	0,04
37. <i>Luscinia svecica</i>	3	4	7	0,04
38. <i>Saxicola rubetra</i>	1	12	13	0,07
39. <i>Phoenicurus ochruros</i>	6	9	15	0,09
40. <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	9	12	21	0,1
41. <i>Turdus viscivorus</i>	12	6	18	0,1
42. <i>Turdus philomelos</i>	38	222	260	1,5
43. <i>Turdus pilaris</i>	33	86	119	0,7
44. <i>Turdus merula</i>	9	115	124	0,7
45. <i>Turdus torquatus</i>	3		3	0,01
46. <i>Locustella luscinioides</i>		1	1	0,01
47. <i>Locustella fluviatilis</i>	33	68	101	0,6
48. <i>Locustella naevia</i>	31	107	138	0,8
49. <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	10	15	25	0,1
50. <i>Acrocephalus palustris</i>	97	452	549	3,3
51. <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	105	331	436	2,6
52. <i>Acrocephalus arundinaceus</i>		1	1	0,01
53. <i>Hippolais icterina</i>	85	193	278	1,6
54. <i>Sylvia borin</i>	282	537	819	4,9
55. <i>Sylvia atricapilla</i>	700	1791	2491	15,1
56. <i>Sylvia curruca</i>	58	96	154	1,4
57. <i>Sylvia communis</i>	209	620	829	5
58. <i>Sylvia nisoria</i>	2	45	47	0,2
59. <i>Phylloscopus collybita</i>	507	876	1383	8,3
60. <i>Phylloscopus trochilus</i>	129	420	549	3,3
61. <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	17	33	50	0,3

druh/ species	1988–1997	1998–2007	E/ total	D (%)
62. <i>Regulus regulus</i>	12	23	35	0,2
63. <i>Regulus ignicapillus</i>	5	21	26	0,1
64. <i>Muscicapa striata</i>	3	28	31	0,1
65. <i>Ficedula hypoleuca</i>	32	65	97	0,5
66. <i>Ficedula albicollis</i>	1	5	6	0,03
67. <i>Ficedula parva</i>		2	2	0,01
68. <i>Aegithalos caudatus</i>	45	83	128	0,7
69. <i>Parus cristatus</i>	5	13	18	0,1
70. <i>Parus ater</i>	35	17	52	0,3
71. <i>Parus palustris</i>	35	61	96	0,5
72. <i>Parus montanus</i>	65	73	138	0,8
73. <i>Parus caeruleus</i>	47	231	278	1,6
74. <i>Parus major</i>	33	259	292	1,7
75. <i>Sitta europaea</i>	17	36	53	0,3
76. <i>Certhia familiaris</i>	17	24	41	0,2
77. <i>Certhia brachydactyla</i>	1		1	0,01
78. <i>Remiz pendulinus</i>		1	1	0,01
79. <i>Oriolus oriolus</i>		2	2	0,01
80. <i>Sturnus vulgaris</i>	22	3	25	0,1
81. <i>Garullus glandarius</i>	3	7	10	0,06
82. <i>Nucifraga caryocatactes</i>	7	3	10	0,06
83. <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	98	99	197	1,1
84. <i>Fringilla coelebs</i>	169	149	318	1,9
85. <i>Chloris chloris</i>	100	104	204	1,2
86. <i>Carduelis carduelis</i>	85	448	533	3,2
87. <i>Carduelis spinus</i>	727	348	1075	6,5
88. <i>Carduelis flammea</i>	49	13	62	0,3
89. <i>Carduelis cannabina</i>		1	1	0,01
90. <i>Serinus serinus</i>	53	42	95	0,5
91. <i>Loxia curvirostra</i>	2	4	6	0,03
92. <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	209	175	384	2,3
93. <i>Carpodacus erythrinus</i>	8		8	0,04
94. <i>Emberiza citrinella</i>	208	129	337	2
95. <i>Emberiza schoeniclus</i>	12	19	31	0,1
96. <i>Emberiza hortulana</i>		1	1	0,01
celkem	5775	10692	16467	100 %